

Slovensko-české vzťahy a proces rozdelenia Česko-Slovenska v medzinárodných a právnych súvislostiach

Slovak-Czech relations and the process of the division of Czechoslovakia in international and legal context

Martin Skaloš

Kľúčové slová:

slovensko-české vzťahy, Česko-Slovensko, ústavný zákon o československej federácii, zánik Českej a Slovenskej federatívnej republiky, sukcesia, Slovenská republika, Česká republika, Viedenské dohovory, delenie majetku, členstvo v medzinárodných organizáciách.

Key words:

Slovak-Czech relations, Czechoslovakia, constitutional act of the Czechoslovak Federation, dissolution of the Czech and Slovak Federal Republic, succession, Slovak Republic, Czech Republic, Vienna conventions, division of property, membership in international organizations.

Úvod

Z medzinárodnoprávneho hľadiska sú Slovenská republika a Česká republika nástupníckymi štátmi Českej a Slovenskej Federatívnej Republiky, ktorá zanikla rozdelením (dismembráciou), pričom dismembrácia predpokladá, že žiadny zo vznikajúcich štátov nie je totožný s pôvodným medzinárodnoprávnym subjektom – príkladom môže byť zánik Svätej ríše rímskej národa nemeckého v roku 1806 alebo zánik Rakúsko-Uhorska v roku 1918. Naopak pri oddelení, separácii, vystúpení (secesii) identita dovtedajšieho štátu zostáva zachovaná – príkladom môže byť secesia Texasu od Mexika v roku 1840. V prípade Česko-Slovenska identita pôvodného medzinárodnoprávneho subjektu zanikla a prešla na dva nezávislé nástupnícke štáty, hoci jeden z nich (Česká republika) si osvojil, (v rozpore s pôvodnou dohodou vyjadrenou v ústavnom zákone č. 542/1992 Zb.), symboly zaniknutého útvaru. Novovzniknuté štátne útvary sukcedovali do zmlúv, členstva v medzinárodných organizáciách, štátneho majetku, archívov, štátnych dlhov voči ostatným medzinárodno-právnym subjektom i súkromným zahraničným veriteľom, ako aj do medzinárodnoprávnych nárokov na odškodnenie zaniknutej Československej republiky¹.

1. Štátne nástupníctvo po dismembrácii ČSFR

Zánik Českej a Slovenskej Federatívnej Republiky má ako všeobecné, tak aj špeciálne medzinárodnoprávne aspekty (tieto možno zhrnúť pod pojem sukcesia štátu), pričom osamostatnenie Českej republiky a Slovenskej republiky rozdelením ČSFR prebehlo, našťastie, cestou mierovou a od 1. januára 1993 nastúpili Česká republika a Slovenská republika ako celkom suverénne a od seba nezávislé štáty namiesto Českej a Slovenskej Federatívnej Republiky.

V tejto súvislosti je potrebné najprv povedať, že sukcesia štátu ako sukcesia právna znamená prechod práv a záväzkov jedného štátu na druhý, kde základnou ideou sukcesie štátu je, že napriek zmene jedného zo subjektov právneho vzťahu, ktorým je tu štát, pôvodný právny vzťah trvá, pričom sukcesia štátu tak zahŕňa súčasne dva aspekty – zmenu suverenity na určitom území ako pojmový predpoklad právneho nástupníctva a kontinuitu právneho vzťahu, ktorý charakterizuje substitúciu jedného zo subjektov tohto vzťahu subjektom novým ako vlastný obsah tohto pojmu².

Nástupníctvo štátov predpokladá zmenu výsostného územia, pričom táto zmena môže byť spôsobená cesiou, secesiou (separáciou), oddelením, anexiou, adjudikáciou (postúpením), fúziou (zlúčením niekoľkých

¹ Vojáček L. Československé práve dejiny / L. Vojáček, J. Kolárik, T. Gábriš. – Bratislava : Paneurópska vysoká škola, 2011. – S. 88–89.

² Mikulka V. Sukcese štátů. Rozpravy ČSAV – teoretická studie / V. Mikulka. – Praha : Academia, 1987. – S. 5.

štátov) alebo rozdelením (dismembráciou), avšak v prípade Česko-Slovenska prichádza do úvahy separácia a rozdelenie³.

Pri rozdelení ide o úplnú sukcesiu štátov, pretože táto predpokladá, že žiadny zo vznikajúcich nových štátov nie je totožný s pôvodným medzinárodnoprávnym subjektom – úplná sukcesia štátov a identita štátu sa vylučujú, naproti tomu pri oddelení – separácii, ktorá má za následok čiastočnú sukcesiu štátov, zostáva identita predošlého štátu zachovaná, jeho medzinárodnoprávne práva a povinnosti trvajú neobmedzene aj naďalej, predošlý štát sa zmenšuje len o oddelené územie; označuje sa tiež ako regionálna sukcesia⁴.

Nie je vždy ľahké odlíšiť rozdelenie od oddelenia, pričom okrem historickej a politickej situácie záleží na pomeroch veľkosti zúčastnených štátov, a aj na tom, či časť územia prevezme názov, hlavné mesto, ústavu a symboly starého štátu, naproti tomu pre dismembráciu hovorí to, že doterajšie jednotlivé štáty spolkového štátu sa stanú samostatnými medzinárodnoprávnymi subjektmi, avšak rozhodujúce je aj chápanie samých seba bezprostredne zúčastnených štátov, ako aj postoj ostatných štátov a medzištátnych organizácií⁵.

V prípade zániku Českej a Slovenskej Federatívnej Republiky a vzniku Českej republiky a Slovenskej republiky hovoria okolnosti viac za rozdelenie než za separáciu, aj keď z hľadiska rozlohy a počtu obyvateľov by sa mohlo síce zdať, že sa Slovensko oddelilo od Česko-Slovenska a toto bude ďalej pokračovať ako Česká republika, lebo Česká republika má 10,4 milióna obyvateľov a rozlohu 78 864 km², zatiaľ čo Slovensko 5,3 milióna obyvateľov a rozlohu 49 036 km², na druhej strane však nie sú rozloha a počet obyvateľov obidvoch štátov v takom pomere, že by bolo potrebné robiť závery o separácii, pretože odmietnutie právnej identity s Česko-Slovenskom zo strany Českej republiky by vyznievalo ako zneužitie práva. Taktiež možno povedať, že aj historický vývoj hovorí skôr za rozdelenie, lebo hranice medzi Českou republikou a Slovenskom prebiehajú miestom, kde niekedy prebiehali hranice medzi predlitavskou a zalitavskou ríšskou časťou rakúsko-uhorskej monarchie. Za rozdelenie hovorí aj to, že so vznikom Českej republiky a Slovenskej republiky sa stali doterajšie jednotlivé štáty Česko-Slovenska samostatnými medzinárodnoprávnymi subjektmi, Ústava Česko-Slovenska nebola prevzatá ani Českou, ani Slovenskou republikou, ale naopak obidva štáty majú ústavy nové a čo sa týka štátnych symbolov bývalého Česko-Slovenska, ústavným zákonom o zániku spoločného štátu (č. 542/1992 Zb. z 25. novembra 1992) bolo stanovené, že žiaden z nových štátov nesmie ďalej používať staré symboly Česko-Slovenska a taktiež názov nových štátov hovorí za rozdelenie Českej a Slovenskej Federatívnej Republiky. Z toho každopádne vyplýva, že nové štáty podľa chápania samých seba nie sú identické so starým Česko-Slovenskom a preto sa pre ďalšie úvahy musí vychádzať z toho, že ide o zánik Česko-Slovenska rozdelením, čo sa potvrdzuje článkom I. ods. 2 ústavného zákona zo dňa 25. novembra 1992 o zániku Českej a Slovenskej Federatívnej Republiky, v ktorom sú Česká republika a Slovenská republika výslovne menované ako nástupnícke štáty⁶.

2. Štátne nástupníctvo Slovenskej republiky a Českej republiky do medzinárodných zmlúv

Hlavným predmetom úpravy sukcesie štátov sú nesporne medzinárodnoprávne zmluvy, lebo sú najdôležitejším nástrojom, ktorý zakladá vzájomné práva a povinnosti štátu s inými štátmi, pričom cieľom sukcesie je najmä zaistiť stabilitu a istotu medzištátnych zmluvných vzťahov a rovnako umožniť nástupníckemu štátu ľahší vstup do zmluvných vzťahov štátu predchodcu.

Prevzatie práv a povinností, vyplývajúcich zo zmlúv uzatvorených s Česko-Slovenskom, Českou republikou a Slovenskou republikou, znamená vo svojej podstate výnimku z článku 34 Viedenskej konvencie o zmluvnom práve z 23. mája 1969, kde je ustanovené, že zmluvy nezakladajú pre tretí štát bez jeho súhlasu ani práva, ani povinnosti, pričom ak je zmluva uzatvorená so štátom predchodcom, je pre nástupnícky štát zásadne *res inter alios acta*, avšak existujú dôvody, hovoriace za to, aby nástupnícky štát prevzal práva a povinnosti štátu predchodcu, čím by sa mohlo zabrániť tomu, že by dismembráciou vzniklo narušenie medzinárodných vzťahov, presahujúce nevyhnutnú mieru.

V tejto súvislosti je potrebné uviesť, že zánik medzinárodnoprávnej subjektivity Českej a Slovenskej Federatívnej Republiky sa uskutočnil na základe vyhlásenia jej zákonodarného orgánu, teda v rámci ústavného poriad-

³ Skaloš M. Nástupníctvo Slovenskej republiky a Českej republiky do členstva v medzinárodných organizáciách a proces ich vstupu do EÚ a NATO / M. Skaloš // *Notitiae novae Facultatis iuridicae Universitas Matthiae Beli Neosolii*. – roč. XIV. – Banská Bystrica : Právnická fakulta UMB, 2008. – S. 125.

⁴ Vodička K. Dělení Československa. Deset let poté / K. Vodička. – Praha : Volvox Globator, 2003. – S. 134–135.

⁵ Schneiderová A. Reflexia moci v preklade / A. Schneiderová // *Zborník mladých filológov Univerzity Mateja Bela II, Materiály z II. konferencie mladých filológov / Fakulta humanitných vied UMB*. – Banská Bystrica, 2001. – S. 135–139.

⁶ Vodička K. Dělení Československa. Deset let poté / K. Vodička. – Praha : Volvox Globator, 2003. – S. 136–137.

ku zanikajúceho subjektu, čo politicky a právne bolo vyjadrené v ústavnom zákone Federálneho zhromaždenia Českej a Slovenskej Federatívnej Republiky č. 542/1992 Zb. o zániku Českej a Slovenskej Federatívnej Republiky, pričom podľa tohto ústavného zákona došlo k delimitovaniu konštitutívnych prvkov Českej a Slovenskej Federatívnej Republiky ako subjektu medzinárodného práva na nové subjekty.

V oblasti medzinárodných zmlúv má osobitný význam článok 8 tohto ústavného zákona, ktorý poskytoval ešte pred zánikom Českej a Slovenskej Federatívnej Republiky, Českej republike i Slovenskej republike mandát na uzavieranie zmlúv o úprave vzájomných pomerov a veciach, ktoré patrili do pôsobnosti Českej a Slovenskej Federatívnej Republiky s tým, že nadobudnú platnosť po zániku Českej a Slovenskej Federatívnej Republiky, pričom táto zmluvno-právna základňa bola ďalej ešte rozvinutá⁷.

Delenie štátu bolo právne vyjadrené a potvrdené aj najvyšším zákonodarným orgánom Slovenskej republiky vo vyhlásení NR SR parlamentom a národom sveta 3. decembra 1992, uznesenie č. 86, ktoré stanovuje v odseku 11, že „v súlade s platnými normami medzinárodného práva a v rozsahu ním ustanovenom sa Slovenská republika ako jeden z dvoch nástupníckych štátov Českej a Slovenskej Federatívnej Republiky bude považovať s účinnosťou od 01.01.1993 za viazanú mnohostrannými i dvojstrannými zmluvami a dokumentmi, ktorých stranou bola Česká a Slovenská Federatívna Republika“⁸, čo sa stalo základom automatickej sukcesie Slovenskej republiky do práv a záväzkov Českej a Slovenskej Federatívnej Republiky⁹.

Túto zásadu uznali prakticky všetky štáty, ojedinelým prípadom bola však snaha Maďarska neuznávať automatickú sukcesiu SR vo vzťahoch k zmluvám Českej a Slovenskej Federatívnej Republiky, kde išlo najmä o problematiku v súvislosti so zmluvou medzi ČSSR a Maďarskou ľudovou republikou o výstavbe a prevádzke sústavy vodných diel Gabčíkovo – Nagymaros zo 16. septembra 1977¹⁰, pričom táto otázka sa vyriešila v dvojstrannej dohode a mala svoj význam v súvislosti so sporom medzi Slovenskou republikou a Maďarskou republikou pred Medzinárodným súdom v Haagu¹¹.

Keďže dňa 7. mája 1992 vláda Maďarskej republiky jednostranne vypovedala medzištátnu zmluvu o výstavbe Sústavy vodných diel Gabčíkovo – Nagymaros z roku 1977, Slovensko v súvislosti s pokusmi Maďarska po roku 1989 zastaviť výstavbu vodného diela začalo koncom roka 1991 s prípravou realizácie variantu C – dokončenie diela iba na slovenskej strane.

V tejto súvislosti je potrebné povedať aj to, že vychádzajúc z filozofie automatickej sukcesie vo vzťahoch k zmluvám, Slovenská republika si v konečnom dôsledku nevyberala zo zmlúv predchodcu tie, ktoré sú alebo môžu byť pre ňu z rôznych hľadísk výhodné, ale „En bloc“ sa jednostranne zaviazala prebrať v zmluvnoprávnej rovine všetky povinnosti a nadobúdať všetky práva po Českej a Slovenskej Federatívnej Republike¹².

Obsah vyššie uvedeného vyhlásenia sa premietol do všeobecne formulovanej nóty MZV SR z 18. decembra 1992 poslanej jednotlivým štátom medzinárodného spoločenstva, ktorá bola aj návrhom na uzavretie dohody v zjednodušenej forme o nadviazaní diplomatických stykov, pričom podstata nóty spočívala v tom, že Slovenská republika oznámila, že sa od 1. januára 1993 stane samostatným zvrchovaným nezávislým štátom ako nástupnícky štát, ktorý vznikol po rozpade Českej a Slovenskej Federatívnej Republiky, potvrdenie nástupníctva Slovenskej republiky do dvojstranných a mnohostranných medzinárodných zmlúv, ktorých stranou bola do 31. decembra 1992 Česká a Slovenská Federatívna Republika, žiadosť vlády SR o uznanie Slovenskej republiky ako samostatného štátu s návrhom na nadviazanie diplomatických vzťahov a konečné oznámenie, že vláda SR ne-

⁷ K 30. novembru 1989 ju tvorilo 99 medzinárodných dokumentov, z toho 52 vládnych a prezidentských zmlúv a 47 rezortných, ktoré v historicky úzko prepojených zväzkoch medzi Slovenskou republikou a Českou republikou sa stávajú dôležitými pre rozvoj vo vzájomných vzťahoch medzi týmito štátmi.

⁸ Mráz S. Medzinárodné verejné právo / S. Mráz, F. Poredoš, P. Vršanský. – Bratislava : Právnická fakulta UK, 2003. – S. 24.

⁹ Rovnako aj ČR vo svojom vyhlásení v parlamente 17. decembra 1992 vyhlásila, že Česká republika ako nástupnícky štát po Českej a Slovenskej Federatívnej Republike sa považuje za viazanú od 1. januára 1993 medzinárodnými zmluvami, ktorých zmluvnou stranou bola k tomuto dátumu ČSFR, vrátane vyhlásenia výhrad, ktoré k ním ČSFR predtým urobila (Azud J. Medzinárodné právo / J. Azud. – Bratislava : Veda – Vydavateľstvo SAV, 2003. – S. 201).

¹⁰ Dňa 16. septembra 1977 v Budapešti bola podpísaná zmluva o výstavbe diela Gabčíkovo – Nagymaros. Podpísali ju premiéri ČSSR (Lubomír Štrougal) a Maďarska (György Lázár). Zmluva nadobudla platnosť v júni nasledujúceho roka a vtedy sa začali aj prípravné práce súvisiace s výstavbou spoločného vodného diela.

¹¹ Dňa 3. marca 1997 v Haagu sa začalo rokovanie Medzinárodného súdneho dvora (MSD) v spore medzi SR a Maďarskom o Sústavu vodných diel (SVD) na Dunaji Gabčíkovo – Nagymaros a 1. – 4. apríla sudcovia Medzinárodného súdneho dvora v Haagu navštívili v SR a MR lokality a objekty súvisiace s kauzou SVD Gabčíkovo – Nagymaros. Stalo sa tak po prvý raz v 51-ročnej histórii MSD.

¹² Slovenská republika sukcedovala do 2014 bilaterálnych zmlúv a 987 multilaterálnych zmlúv (Straka J. Medzinárodné vzťahy / J. Straka, J. Klavec. – Dunajská Streda : Compacto, 2007. – S. 203).

mení a priznáva po 1. januári 1993 diplomatickej misii štátu akreditovaného v Českej a Slovenskej Federatívnej Republike, v Slovenskej republike rovnaký status, aký mala v Českej a Slovenskej Federatívnej Republike¹³.

Spomenuté vyhlásenie sa stalo právnym titulom za sukcedovanie Slovenskej republiky vo vzťahu k mnohostranným medzinárodným zmluvám, ktorými bola viazaná Česká a Slovenská Federatívna Republika, čo sa stalo notifikáciou depozitúr týchto zmlúv v súlade s Viedenským dohovorom o sukcesii štátu vo vzťahu k zmluvám z roku 1978¹⁴, podľa ktorého táto notifikácia musí byť písomná. Príkladom tohto postupu podľa dohovoru je notifikácia sukcesie Slovenskej republiky vrátane výhrad a vyhlásení predtým vykonaných Česko-Slovenskom a námietok Česko-Slovenska voči výhradám formulovaným inými zmluvnými stranami do zmlúv deponovaných u generálneho tajomníka OSN, pričom postup Českej republiky a Slovenskej republiky bol v týchto otázkach podobný¹⁵.

V súvislosti s delení Čskej a Slovenskej Federatívnej Republiky možno tiež povedať, že sa rešpektovala zásada, že dôsledky delenia Čskej a Slovenskej Federatívnej Republiky nemajú byť dôvodom na poškodenie právnych záujmov nijakej zainteresovanej strany, aby sa nenarušila rovnováha a nedošlo zásadným spôsobom k narušeniu medzinárodného systému ani v praktickej rovine a nedošlo k nijakým problémom¹⁶.

Uplatnenie princípu kontinuity na národnej úrovni zdôraznil jednak prvý zákon vydaný po rozdelení Čskej a Slovenskej Federatívnej Republiky – zákon NR SR č. 1/1993 Z. z. zo 16. decembra 1992 o Zbierke zákonov Slovenskej republiky, a jednak článok 153 Ústavy Slovenskej republiky (úst. zák. č. 460/1992 Zb.), podľa ktorého „na Slovenskú republiku prechádzajú práva a povinnosti z medzinárodných zmlúv, ktorými je Česká a Slovenská Federatívna Republika viazaná, a to v rozsahu ustanovenom ústavným zákonom Českej a Slovenskej Federatívnej Republiky alebo v rozsahu dohodnutom medzi Slovenskou republikou a Českou republikou“¹⁷.

3. Slovenská republika a Česká republika vo vzťahu k štátnemu majetku, štátnym archívom a štátnym dlhom

Túto problematiku rieši Viedenská konvencia o nástupníctve štátov do štátneho majetku, štátnych archívov a štátnych dlhov zo dňa 8. apríla 1983, pričom aj delenie majetku bývalej Čskej a Slovenskej Federatívnej Republiky prebiehalo rovnako na základe ustanovení uvedeného Viedenského dohovoru z roku 1983, a to aj napriek tomu, že v tom čase nebol platný¹⁸.

Medzinárodnoprávna norma nebola, samozrejme, tým jediným, čím sa delenie majetku po právnej stránke riadilo, ale zákonodarné zbory oboch republík prijali vlastné právne normy, vychádzajúce práve zo spomenutého dohovoru, ktorý po technicko-legislatívnej stránke delenie majetku realizoval, pričom takou právnou normou bol ústavný zákon Federálneho zhromaždenia č. 541/1992 Zb. zo dňa 13. novembra 1992 o delení majetku ČSFR medzi Českou republikou a Slovenskou republikou a jeho prechode na Českú republiku a Slovenskú republiku, ktorý ustanovil jasné a záväzné pravidlá. Slovenská republika i Česká republika v tom čase boli schopné pristúpiť na dohodu, pokiaľ išlo o majetok ešte za existencie Čskej a Slovenskej Federatívnej Republiky, avšak pokiaľ by sa tak nestalo, boli by predpokladané všetky majetkoprávne spory riešené zdĺhavou medzinárodnou súdnou cestou medzi dvoma cudzími, úplne suverénnymi štátmi.

Základným kľúčom k deleniu štátneho majetku, podľa zákona č. 541/1992 Zb. o delení majetku Čskej a Slovenskej Federatívnej Republiky, bol tzv. územný princíp (čl. 3 ods. 1 písm. a)) a princíp podielu počtu obyvateľov (čl. 3 ods. 1 písm. b)), pričom podľa územného princípu prechádza nehnuteľný majetok vždy na ten nástupnícky

¹³ Mojžita M. Kňažko/Demeš/Kňažko. Formovanie slovenskej diplomacie v rokoch 1990–1993 / M. Mojžita. – Bratislava : ÚPV – SAV, 2004. – S. 103–106.

¹⁴ Viedenský dohovor o sukcesii štátov vo vzťahu k zmluvám bol prijatý 23. augusta 1978 vo Viedni a pre Slovenskú republiku nadobudol platnosť 06.11.1996.

¹⁵ V spojení s otázkou depozitu medzinárodných zmlúv je potrebné zdôrazniť, že medzi zástupcami ministerstiev zahraničných vecí Slovenskej republiky a Českej republiky bol 9. mája 1996 podpísaný protokol o rozdelení depozitu medzinárodných zmlúv po Českej a Slovenskej Federatívnej Republike.

¹⁶ Azud J. Medzinárodné právo / J. Azud. – Bratislava : Veda – Vydavateľstvo SAV, 2003. – S. 204–205.

¹⁷ Teda článok 153 Ústavy SR odkázal na „všeobecnú recepčnú normu“ alebo „recepčnú klauzulu“, ktorej prostredníctvom približne 90% obsahu federálneho právneho poriadku bolo prinajmenšom počas prvých mesiacov po rozdelení recipované do právneho poriadku nezávislého Slovenska (Macková D. Some legal aspects of the dissolution of former Czechoslovakia / D. Macková // Zborník právneho fakulteta u Zagrebu 53. – 2003. – č. 2. – S. 381).

¹⁸ Straka J. Medzinárodné vzťahy / J. Straka, J. Klavec. – Dunajská Streda : Compacto, 2007. – S. 203.

štát, na ktorého území sa nachádza, ako to ustanovuje čl. 18 ods. 1 písm. a) dohovoru a ako tomu nasvedčuje aj dlhodobá konštantná medzinárodná prax.

Pri delení nehnuteľného majetku platí pravidlo, že nehnuteľnosti štátu predchodcu prechádzajú, a to vo všetkých prípadoch územných zmien, na ten nástupnícky štát, na ktorého území sa nachádzajú¹⁹ – inými slovami povedané, že vyššie uvedenú skupinu statkov nadobúda sukcesor nie z titulu sukcesie, ale z titulu územnej výsosti na danom území, avšak o niečo zložitejšia je situácia pri nehnuteľnom majetku na území tretieho štátu.

Viedenský dohovor z roku 1983 zakotvuje v čl. 18. ods. 1 písm. b) pravidlo, že nehnuteľný majetok, nachádzajúci sa mimo územia štátu predchodcu, prechádza na nástupnícke štáty spravodlivým dielom, avšak je celkom nemožné vymedziť onen „spravodlivý diel“ tak, aby bolo možné ho univerzálne aplikovať²⁰. Navyše platí nepísané pravidlo, že cudzie štáty sú síce povinné taký majetok sukcesorom vydať, ale sú oprávnené žiadať, aby sa nástupnícke štáty vopred dohodli na jeho rozdelení a v prípade absencie dohody mohli prikrčiť k jeho rozdeleniu samy, pričom však dohoda medzi účastníkmi je všeobecne považovaná nielen za žiaducu, ale prakticky za nevyhnutnú.

Zatiaľ čo nehnuteľný majetok prechádza vždy na ten nástupnícky štát, na ktorého území sa nachádza, pri veciach hnutelných sa táto zásada uplatňuje len v prípade, že je vec hnutelná príslušenstvom veci nehnuteľnej. V súvislosti s delení majetku po Českej a Slovenskej Federatívnej Republiky sa vychádzalo zo znenia ústavného zákona č. 541/1992 Zb. o delení majetku Českej a Slovenskej Federatívnej Republiky – čl. 3 ods. 1 písm. a) a ustanovenia čl. 18 ods. 1 písm. c) Viedenského dohovoru z roku 1983, pričom obidve zmluvné strany rozpadu federácie pristúpili k deleniu veci hnutelných podľa princípu počtu obyvateľov (okrem už uvedeného územného princípu) a takto sa delil ten hnutelný majetok, ktorý nebol príslušenstvom veci nehnuteľnej, štátne finančné a menové aktíva, ďalej aj iné majetkové práva, ktoré prináležali bývalej federácii a ktoré sa nachádzali na jej území, ale rovnako aj mimo nej²¹.

Keďže osobitnú kategóriu hnutelného štátneho majetku predstavujú štátne archívy, potom pre sukcesiu do štátnych archívov platia aj špecifické pravidlá – ak jeden zo sukcesorov potrebuje niektorú časť archívu, najčastejšie pristúpi k reprodukcii, teda urobí si kópiu. Ústavný zákon č. 541/1992 Zb. o delení majetku Českej a Slovenskej Federatívnej Republiky pripája v článku 7 k taxatívne výpočtu majetku, zakotveného v článku 2, menovite spisovú agendu, archív, poznatkové fondy a dokumentáciu priemyselného a iného duševného vlastníctva tak, že z ustanovenia článku 7 možno interpretovať, že ich príslušná časť, ak je spätá s činnosťou a majetkom republikových štátnych orgánov či organizácií, sa delí a prechádza automaticky na tieto orgány Slovenskej republiky či Českej republiky, avšak pokiaľ ide o osobitné prípady, keď je v záujme obidvoch nástupníckych štátov štátny archív nedeliť, článok 12 ústavného zákona č. 541/1992 Zb. predpokladá takzvanú dohodu o zachovaní celistvosti dokumentácie, uvedenej v článku 7 tohto zákona, a nadväzujúcu dohodu o využití archívu Slovenskou republikou i Českou republikou za rovnakých podmienok.

Ak ide o štátne dlhy, predmetom sukcesie štátu môžu byť len štátne dlhy, ktoré predstavujú medzinárodný finančný záväzok štátu, ktorý sa navyše opiera o medzinárodnú zmluvu alebo o normu obyčajového medzinárodného práva – inými slovami povedané, sukcedovať sa dá iba pri dlhoch, ktorými bol štát, ako subjekt medzinárodného práva viazaný.

Rozdelenie štátneho dlhu bývalej Českej a Slovenskej Federatívnej Republiky úzko súviselo s delení štátneho majetku a rovnako bolo predmetom dohôd medzi nástupníckymi štátmi – teda Slovenskou republikou a Českou republikou, avšak pokiaľ ide o zákonné normy, bývalá federácia vychádzala pri delení štátneho dlhu, rovnako ako v prípade delenia štátneho majetku, z ustanovení Viedenského dohovoru z roku 1983, ktorého dikcia sa premietla do ústavného zákona č. 541/1992 Zb. z 13. novembra 1992 o delení majetku Českej a Slovenskej Federatívnej Republiky medzi Českú republiku a Slovenskú republiku a jeho prechode na Českú republiku a Slovenskú republiku.

Pokiaľ ide o riadne ukončenie vyporiadania nárokov, vzniknutých zánikom Českej a Slovenskej Federatívnej Republiky po tom, čo už federácia právoplatne neexistovala, zaoberala sa ním zo zákona tzv. Komisia pre dokončenie vyporiadania majetku Českej a Slovenskej Federatívnej Republiky, ktorá okrem iného potvrdila, že obidva

¹⁹ Mikulka V. Sukcese štátů. Rozpravy ČSAV – teoretická studie / V. Mikulka. – Praha : Academia, 1987. – S. 45–47.

²⁰ Česká a Slovenská Federatívna Republika si individuálne zvolila, pokiaľ ide o jej zánik, „spravodlivý diel“ v pomere 2:1, resp. 1:2.

²¹ Podielový princíp vzťahujúci sa na počet obyvateľov sa uplatnil aj pri delení nehnuteľného majetku, ktorý sa nachádzal mimo územia Českej a Slovenskej Federatívnej Republiky, pričom uvedený majetok sa delil v pomere Slovenská republika jeden diel, Česká republika dva diely.

nástupnícke štáty – teda Slovenská republika i Česká republika sa budú podieľať na splácaní štátneho dlhu bývalej Českej a Slovenskej Federatívnej Republiky v pomere 1:2, avšak v platnosti zostáva pravidlo, podľa ktorého záväzky, vzťahujúce sa len na jednu z nástupníckych republík, je povinná prevziať iba tá, ktorej sa to týka.

V praxi však dochádza k prípadom, keď veriteľ – cudzí štát nemusí súhlasiť s uvedeným postupom a môže naopak vyžadovať, aby jeden z nástupníckych štátov – v tomto prípade Česká republika alebo Slovenská republika – ručil pohľadávky v plnom rozsahu, pričom aj v tomto prípade sa totiž uplatňuje inštitút uznania, ktorý však v žiadnom prípade nenastupuje automaticky. Pokiaľ k tomu dôjde a cudzí štát – veriteľ neuzná zámenu dlžníka, nastupuje inštitút solidarity – teda štát nástupcu, ktorého veriteľ označil za dlžníka, splatí dlh a ostatné štáty (nástupcovia) sa s ním vyrovnajú spravodlivým dielom²².

4. Nástupníctvo Slovenskej republiky a Českej republiky do členstva v medzinárodných organizáciách

Zatiaľ čo sukcesia štátov do zmlúv, vo vzťahu k štátnemu majetku, k archívom či dlhom má svoje ustálené pravidlá kodifikované v právnych normách, vzťah nových štátov k medzinárodným organizáciám nijako jednotne upravený nie je a otázky súvisiace s členstvom si upravuje každá organizácia svojimi pravidlami sama, prípadne štátutmi alebo zakladajúcimi zmluvami, preto možno konštatovať, že univerzálne aplikovateľné pravidlo vo vzťahu sukcesie štátu do členstva v medzinárodných organizáciách neexistuje.

Viedenská zmluva o sukcesii štátov z roku 1978 vo vzťahu k zmluvám vo svojom čl. 4 pamätá aj na túto skutočnosť, ale v medzinárodnej praxi sa toto pravidlo uplatňuje veľmi zriedka a veľká väčšina medzinárodných organizácií uplatňuje zásadu prístupu de novo, pričom tento postup zároveň predstavuje jedno zo základných práv medzinárodných organizácií.

Sukcesia štátov do zmlúv zakladajúcich členstvo v medzinárodných organizáciách neznamena zároveň aj automaticky vznik členstva v nich, ale naopak, nový uchádzač o členstvo sa podrobuje novej prijímacej procedúre v tej ktorej medzinárodnej organizácii, pričom ako príklad možno uviesť postoj OSN, podľa ktorého sa medzinárodné organizácie pri prijímaní nových členov väčšinou riadia; OSN (až na drobné výnimky) neaplikuje automatické uznanie členstva nových štátov v prípade ich rozdelenia, eventuálne svojich doterajších členov, ktorí však ako štáty sukcesiou zanikli.

Keďže k sukcesii štátov do členstva v medzinárodných organizáciách automaticky nedochádza, rozdelenie Českej a Slovenskej Federatívnej Republiky vzťahy s drvivou väčšinou v medzinárodných organizáciách narušilo a nezriedka viedlo aj k zániku členstva v nich, teda možno povedať, že postup Slovenskej republiky, resp. Českej republiky aplikovať vstup do členstva v medzinárodných organizáciách jednoducho nevyšiel.

Napriek všetkým úskaliam sa Slovenskej republike, ale aj Českej republike podarilo uzavrieť množstvo dohôd o tzv. právnej kontinuite v niektorých medzinárodných vládných organizáciách, aj keď bohužiaľ, nie vždy tomu tak bolo vo veľkej väčšine ostatných prípadov.

Od prvého dňa svojej existencie 01.01.1993 sa Slovenská republika stala účastníckym štátom KBSE (neskôr OBSE). Za člena OSN bolo Slovensko prijaté 19.01.1993 a k 01.05.1993 bolo už uznané 99 štátmi sveta. Členským štátom Rady Európy sa Slovenská republika stala 30.06.1993 a 04.10.1993 bola podpísaná Európska dohoda o pridružení s Európskymi spoločenstvami. Slovenská republika dosiahla široké medzinárodné uznanie a stala sa členom v najdôležitejších medzinárodných organizáciách²³.

Zmluvou, ktorá zakladá členstvo v Organizácii Spojených národov, je Charta OSN, do ktorej zásadne nemožno sukcedovať, a štát, ktorý usiluje o získanie členského štatútu v OSN, musí podať žiadosť o prijatie, prevziať práva a povinnosti vyplývajúce z charty a podrobiť sa prijímajúcej procedúre organizácie, pričom žiadosť najprv prerokuje Výbor pre prijímanie nových členov Rady bezpečnosti OSN, a potom ju Rada bezpečnosti buď odporučí alebo neodporučí Valnému zhromaždeniu OSN, ktoré schvaľuje rezolúciu o prijatí tohto štátu za člena OSN.

Slovenská republika i Česká republika podali žiadosti o prijatie do OSN dňa 04.01.1993 a Valné zhromaždenie OSN prijalo Slovenskú republiku i Českú republiku za riadnych členov dňa 19.01.1993 na základe odpo-

²² Skaloš M. Historickoprávne aspekty slovensko-českých vzťahov. Rozdelenie ČSFR a ďalšia spolupráca / M. Skaloš. – Banská Bystrica : PrF UMB, 2008. – S. 213–218.

²³ Straka J. Medzinárodné vzťahy / J. Straka, J. Klavec. – Dunajská Streda : Compacto, 2007. – S. 204.

ručenia Rady bezpečnosti OSN zo dňa 08.01.1993²⁴, pričom obidve krajiny boli prijaté tzv. akklamáciou – teda bez hlasovania, na základe všeobecného súhlasu krajín medzinárodného spoločenstva tak, že Česká republika bola prijatá v poradí ako prvá, a potom sa ihneď spoluautorsky pripojila k návrhu rezolúcie o prijatí Slovenskej republiky.

Medzinárodné odborné organizácie sa v praxi väčšinou riadili práve príkladom OSN, pričom svedčia o tom okrem iného postupy Organizácie civilného letectva, Medzinárodnej organizácie práce, Svetovej zdravotníckej organizácie či Organizácie Spojených národov pre poľnohospodárstvo a výživu.

Aj keď sa Slovenská republika i Česká republika vyhlasovali za právnych pokračovateľov bývalej federácie, Organizácia OSN pre poľnohospodárstvo a výživu (FAO) právne nástupníctvo tej či onej republiky veľmi razantne zamietla, avšak napriek tomu aj tento prípad nakoniec pre obidve republiky dopadol dobre a na 27. zasadnutí konferencie FAO v Ríme, po predchádzajúcej prijímacej procedúre, boli Slovenska republika i Česká republika dňa 08.11.1993 prijaté za členov Organizácie OSN pre poľnohospodárstvo a výživu²⁵.

Hoci automatická sukcesia do členstva v Rade Európy možná nie je, Slovenská republika sa spolu s Českou republikou stala riadnym členom Rady Európy už dňa 30. júna 1993.

Rada Európy má celý rad kritérií, podľa ktorých posudzuje otázky prijatia svojich nových členov, pričom za prioritné sa považuje dodržiavanie ľudských práv a slobôd, demokratických mechanizmov danej krajiny, prijatie a dodržiavanie princípu prvenstva práva atď.

Keďže prijatie nástupníckych štátov bývalej Českej a Slovenskej Federatívnej Republiky Rada Európy podmienila okrem iného tým, že jej predstavitelia sami preveria, ako sú na území oboch republík rešpektované ľudské práva a do akej miery je naplňovaná zásada politického pluralizmu, preto ešte skôr ako sa obidva štáty stali dňa 30. júna 1993 riadnymi členmi Rady Európy, bola v marci 1993 delegáciou Rady vypracovaná správa o plnení podmienok prijatia do Rady Európy.

V období, keď Slovenská republika a rovnako aj Česká republika neboli členmi Rady Európy, to je od 01.01.1993 do 30.06.1993, mali parlamenty oboch krajín tzv. status zvláštneho hosťa Parlamentného zhromaždenia Rady Európy a vlády oboch republík vysielali okrem iného svojich pozorovateľov do jednotlivých výborov medzivládnych expertov.

Aj keď od 01.01.1993 mali obidve republiky spomenutý status zvláštneho hosťa (a to až do svojho riadneho prijatia za členov), boli však už pevne viazané Európskym dohovorom o ľudských právach a súčasne podliehali súvisiacim kontrolným mechanizmom dohovoru, pričom v praxi to znamená, že obidve nástupnícke republiky niesli od 01.01.1993 medzinárodnoprávnu zodpovednosť za porušenie ustanovení dohovoru aj bez toho, že by boli členmi Rady²⁶.

Pri prijímaní Slovenskej republiky do Rady Európy zástupca Maďarskej republiky 17.06.1993 vystúpil vo Výbore ministrov a tlmočil názor maďarskej vlády nepodporiť žiadosť Slovenskej republiky o vstup do Rady Európy, pričom nasledovali zložité diplomatické rokovania, pokiaľ sa nedosiahol konsenzus. Delegácia Maďarska sa aj tak pri hlasovaní ako jediná zdržala hlasovania a tento proces bol pre SR vážnym varovaním, že musí počítať s obštrukciami zo strany Maďarska aj pri iných rokovaniach²⁷.

Koncom septembra 1992 bolo prakticky zrejmé a túto realitu potvrdilo okrem iného washingtonské výročie zasadania Medzinárodného menového fondu a Svetovej banky, že členstvo za rozpadajúcu federáciu by mali prevziať Slovenská republika a Česká republika, pričom na rozdiel od OSN a Rady Európy postupoval Medzinárodný menový fond odlišnejšie – bolo pristúpené na použitie tzv. poloautomatickej procedúry a okrem toho Medzinárodný menový fond ponúkol Slovenskej republike a Českej republike rozdelenie členskej kvóty a záväzkov Českej a Slovenskej Federatívnej Republiky.

Princíp poloautomatickej procedúry spočíva v tom, že budúce nástupnícke štáty boli povinné zaujať k ná-

²⁴ Česká republika a Slovenská republika sa tak stali 179. a 180. členom OSN.

²⁵ Skaloš M. Nástupníctvo Slovenskej republiky a Českej republiky do členstva v medzinárodných organizáciách a proces ich vstupu do EÚ a NATO / M. Skaloš // *Notitiae novae Facultatis iuridicae Universitas Matthiae Beli Neosolii*. – roč. XIV. – Banská Bystrica : Právnická fakulta UMB, 2008. – S. 129–132.

²⁶ V tejto súvislosti je potrebné povedať, že Európsky dohovor o ľudských právach, podpísaný v Ríme dňa 04.11.1950 ministrami dvanástich európskych krajín, predstavuje najdôležitejší dokument Rady Európy najvyššej právnej sily.

²⁷ Straka J. *Medzinárodné vzťahy* / J. Straka, J. Klavec. – Dunajská Streda : Compacto, 2007. – S. 204.

stupnickej ponuke buď kladné, alebo záporné stanovisko, pričom toto stanovisko následne posudzovala Rada výkonných riaditeľov Medzinárodného menového fondu.

Pokiaľ by Slovenská republika či Česká republika, nezávisle od seba, nesúhlasili s podmienkami Medzinárodného menového fondu, posudzovala by negatívny postoj tzv. Rada guvernérov, ktorá by bola povinná do 30 dní rozhodnúť o ďalšom postupe, avšak najskôr po ukončení procedúry a schválení všetkých krokov mohli byť zástupcovia, z poverenia svojich republík, prizvaní na podpis tzv. Dohody o členstve.

Až potiaľto nie je na aplikovanej procedúre nič neobvyklé, ale právna neobvyklosť vo vzťahu medzi suverénnym štátom a medzinárodnou vládnu organizáciou spočíva v tom, že sa Medzinárodný menový fond a Svetová banka na jednej strane a Česká republika a Slovenská republika na strane druhej dohodli, že sa rozdelí členská kvóta ČSFR v Medzinárodnom menovom fonde, ako aj finančné záväzky nástupníckych štátov podľa princípu, ktorý viac-menej určí práve Medzinárodný menový fond, pričom výšku členskej kvóty predstavuje výška finančných prostriedkov, ktorú môže MMF členskému štátu poskytnúť, a zároveň tak určuje váhu hlasov jednotlivých členských štátov pri hlasovaniach²⁸.

Pokiaľ ide o samotné rozdelenie členskej kvóty medzi nástupnícke štáty federácie, teda medzi Českú republiku a Slovenskú republiku, Medzinárodný menový fond aplikoval svoje obvyklé metódy, a rovnako postupoval aj pri delení finančných záväzkov obidvoch republík voči fondu, pričom definitívne rozdelil členskú kvótu i záväzky v pomere 2,29:1 v prospech Českej republiky.

Slovenská republika i Česká republika sa stali plnoprávnymi členmi Medzinárodného menového fondu krátko po tom, čo fond obdržal notifikáciu obidvoch nástupníckych štátov – Českej republiky zo dňa 04.01.1993 a Slovenskej republiky zo dňa 07.01.1993, pričom obidve republiky tak splnili „poloautomatické procedurálne podmienky“ a ich členstvo bolo uznané s retroaktívnou účinnosťou k 01.01.1993²⁹.

Záver

Dňa 1. januára 1993 vznikli v Európe dva nové samostatné štáty – Slovenská republika a Česká republika. Pri svojom vzniku Slovenská republika deklarovala záujem o vstup do medzinárodných, politických, hospodárskych a obranných organizácií a vôľu plnohodnotne sa podieľať na ich činnosti. Už v polovici januára 1993 sa SR stala členom OSN, 30. júna 1993 aj členom Rady Európy a 28. júla 2000 Rada Organizácie pre hospodársku spoluprácu a rozvoj (OECD) rozhodla o pozvaní Slovenskej republiky za tridsiateho člena tejto významnej medzinárodnej organizácie. V októbri 1993 bola podpísaná dohoda o pridružení SR k Európskemu spoločenstvu a v novembri 1993 prezident Michal Kováč na rokovaniach v sídle NATO v Bruseli vyjadril záujem SR o členstvo v tejto organizácii. Vo februári 1994 slovenská vláda podpísala v Bruseli rámcový dokument o pristúpení SR k Partnerstvu za mier a v júni toho istého roku schválila Národná rada SR základný bezpečnostný dokument Obranná doktrína Slovenskej republiky, v ktorom SR oficiálne deklarovala úsilie o členstvo v NATO. No cesta Slovenskej republiky stať sa plnoprávnym členom Aliancie nebola priamočiara a trvalo desať rokov, kým premiér Mikuláš Dzurinda v marci 2004 odovzdal ratifikačné listiny k Washingtonskej zmluve americkej vláde ako jej depozitárovi.

A napokon 1. mája 2004 vstupom SR do Európskej únie (EÚ) sa zavŕšilo aj úsilie o začlenenie Slovenska do eurointegračného procesu.

²⁸ Výška členskej kvóty Českej a Slovenskej Federatívnej Republiky bola stanovená dňa 11.11.1992 z rozhodnutia Rady guvernérov o 9. revízii členských kvót na 847 miliónov SDR, čo je zúčtovacia jednotka MMF.

²⁹ Skaloš M. Historickoprávne aspekty slovensko-českých vzťahov. Rozdelenie ČSFR a ďalšia spolupráca / M. Skaloš. – Banská Bystrica : PrF UMB, 2008. – S. 231–236.

Skaloš M. Nástupníctvo Slovenskej republiky a Českej republiky do členstva v medzinárodných organizáciách a proces ich vstupu do EÚ a NATO / M. Skaloš // *Notitiae novae Facultatis iuridicae Universitas Matthiae Beli Neosolii*. – roč. XIV. – Banská Bystrica : Právnická fakulta UMB, 2008. – S. 132–135.

Zhrnutie

Cieľom príspevku je poskytnúť analýzu procesu rozdelenia Česko-Slovenska a medzinárodno-právnych aspektov s ním súvisiacich. Príspevok v chronologickom slede približuje a hodnotí fakty, ktoré svedčia o slovensko-českých vzťahoch v kontexte s medzinárodnou situáciou.

Summary

The aim of the article is to provide the analysis of the process of the division of Czechoslovakia and of the related international law aspects. The article in a chronological sequence approaches and assesses facts which show slovak-czech relations in the context of the international situation.

Použitá literatúra:

1. Azud J. Medzinárodné právo / J. Azud. – Bratislava : Veda – Vydavateľstvo SAV, 2003. – 456 s.
2. Barnovský M. Dokumenty slovenskej národnej identity a štátnosti II / M. Barnovský a kol. – Bratislava : NLC – Dom slovenskej literatúry, 1998. – 324 s.
3. Čaplovič D. Základy slovenskej štátnosti / D. Čaplovič, J. Chovanec. – Bratislava : Agentúra SMER, 2002. – 154 s.
4. Čič M. Cesta k demokracii od novembra po súčasnosť / M. Čič. – Pezinok : Formát, 2001. – 354 s.
5. Čič M. Komentár k Ústave SR / M. Čič a kol. – Martin : Matica slovenská, 1997. – 600 s.
6. Drgonec J. Ústava Slovenskej republiky. Komentár / J. Drgonec. – Šamorín : Heuréka, 2004. – 811 s.
7. Hlavová V. Novembrová revolúcia a česko-slovenský rozchod. Od česko-slovenskej federácie k samostatnej demokratickej slovenskej štátnosti / V. Hlavová, J. Žatkuliak. – Bratislava : Literárne informačné centrum, 2002. – 308 s.
8. Honzák F. Dejiny Slovenska. Dátumy, udalosti, osobnosti / F. Honzák. – Bratislava : Slovart, 2007. – 888 s.
9. Hrivík P. Rozhodujúce momenty v procese zániku ČSFR / P. Hrivík // Palúš I. Od federácie k samostatnosti Slovenskej republiky a jej rozvoj. Pocta profesorovi Jaroslavovi Chovancovi k 70. narodeninám / I. Palúš (eds.). – Bratislava : Procom, 2005. – S. 262–276.
10. Chovanec J. Vznik samostatnej Slovenskej republiky z hľadiska legitimity a legality. I. Časť / J. Chovanec // Slovenské pohľady. – 2003. – № 4. – S. 98–108.
11. Chovanec J. Vznik samostatnej Slovenskej republiky z hľadiska legitimity a legality. Dokončenie z minulého čísla / J. Chovanec // Slovenské pohľady. – 2003. – № 5. – S. 102–111.
12. Kipke R. Rozlúčenie s Československom / R. Kipke, K. Vodička. – Praha : Český spisovateľ, 1993. – 237 s.
13. Leška V. Česko – slovenské vzťahy / V. Leška // Pick O. Zahraniční politika České republiky 1993–2004. Úspěchy, problémy a perspektivy / O. Pick, V. Handl (eds.). – Praha : Ústav mezinárodních vztahů, 2004. – S. 65–71.
14. Macková D. Some legal aspects of the dissolution of former Czechoslovakia / D. Macková // Zborník právno-g fakulteta u Zagrebu 53. – 2003. – č. 2. – S. 375–391.
15. Mikule V. Mezinárodní smlouvy mezi Českou republikou a Slovenskou republikou / V. Mikule, Z. Valentovič a kol. – Praha : Codex Bohemia, 1995. – 336 s.
16. Mikulka V. Sukcese států. Rozpravy ČSAV – teoretická studie / V. Mikulka. – Praha : Academia, 1987. – 94 s.
17. Mojžita M. Kňažko/Demeš/Kňažko. Formovanie slovenskej diplomacie v rokoch 1990–1993 / M. Mojžita. – Bratislava : ÚPV – SAV, 2004. – 191 s.
18. Mráz S. Medzinárodné verejné právo / S. Mráz, F. Poredoš, P. Vršanský. – Bratislava : Právnická fakulta UK, 2003. – 380 s.
19. Poláčková Z. Slovensko-české vzťahy v kontexte strednej Európy / Z. Poláčková. – Bratislava : Veda – SAV, 2005. – 496 s.
20. Rychlík J. Rozpad Československa. Česko-slovenské vzťahy 1989–1992 / J. Rychlík. – Bratislava : Academic Electronic Press, 2002. – 373 s.
21. Rychlík J. Češi a Slováci ve 20. století. Spolupráce a konflikty 1914–1992 / J. Rychlík. – Praha : Vyšehrad, 2012. – 688 s.
22. Schneiderová A. Reflexia moci v preklade / A. Schneiderová // Zborník mladých filológov Univerzity Mateja Bela II, Materiály z II. konferencie mladých filológov / Fakulta humanitných vied UMB. – Banská Bystrica, 2001. – S. 135–139.
23. Skaloš M. Historickoprávne aspekty slovensko-českých vzťahov. Rozdelenie ČSFR a ďalšia spolupráca / M. Skaloš. – Banská Bystrica : PrF UMB, 2008. – 292 s.

24. Skaloš M. Nástupníctvo Slovenskej republiky a Českej republiky do členstva v medzinárodných organizáciách a proces ich vstupu do EÚ a NATO / M. Skaloš // Notitiae novae Facultatis iuridicae Universitas Matthiae Beli Neosolii. – roč. XIV. – Banská Bystrica : Právnická fakulta UMB, 2008. – S. 125–143.
25. Srb V. Rozdelení Československa / V. Srb, T. Veselý. – Bratislava : Karpaty-Infopress, 2004. – 192 s.
26. Stein E. Česko – Slovensko. Konflikt – roztržka – rozpad / E. Stein. – Praha : Akademie věd České republiky, 2000. – 372 s.
27. Straka J. Medzinárodné vzťahy / J. Straka, J. Klavec. – Dunajská Streda : Compacto, 2007. – 301 s.
28. Veselý Z. Československá a česká zahraniční politika 1990–2003. Dokumenty / Z. Veselý. – Praha : Vysoká škola mezinárodních veřejných vztahů, 2003. – 259 s.
29. Vodička K. Dělení Československa. Deset let poté / K. Vodička. – Praha : Volvox Globator, 2003. – 336 s.
30. Vojáček L. Československé právní dějiny / L. Vojáček, J. Kolářík, T. Gábriš. – Bratislava : Paneurópska vysoká škola, 2011. – 424 s.
31. Wolf K. Podruhé a naposled aneb mírové dělení Československa / K. Wolf. – Praha : G plus G, 1998. – 141 s.